

L'establiment rural de l'ibèric ple de Rabassats (Nulles, Alt Camp)

Maria Carme Belarte,^{1,2} Joan Canela,² Jordi Morer,³ Oriol Cuscó² i Marc Ocaña

1 Introducció

El jaciment de Rabassats o El Bosc és un petit establiment rural situat al territori de l'antiga Cessetània ibèrica, un tipus d'assentament encara poc conegut, si bé a la part oriental del territori cessedà s'han excavat alguns nuclis d'aquest tipus, com ara les Guàrdies, al Vendrell (Rigo, Morer, 2003) o el Fondo del Roig, a Cunit (Garcia, Morer i Rigo, 1996), i a l'àrea occidental coneixem parcialment l'establiment rural dels Manous, al Catllar (Díaz, 2009).

Entre el 2014 i el 2017, el jaciment ha estat totalment excavat, consolidat i adequat per a la visita (Belarte, Canela, Morer, 2015 i 2018). Els treballs han estat finançats per l'Ajuntament de Nulles, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i la Diputació de Tarragona, i han tingut el suport científic i tècnic de l'ICAC i de l'empresa Món Iber Rocs, SL.

El jaciment abasta un arc cronològic d'entre finals del segle IV aC i finals del segle III aC.

S'hi distingeixen dues fases, que se succeeixen molt ràpidament en el temps, la diferència cronològica entre les quals no es pot precisar: un primer moment constructiu, identificat a partir d'estructures retallades a la roca, i una segona fase a la qual correspon l'edifici principal. Al sud d'aquest, s'han identificat les restes d'altres construccions, molt arrasades, fins al punt que no és possible establir-ne la cronologia i la funció.

La freqüentació del lloc devia continuar un cop abandonat l'assentament, com suggereix la troballa, dins el farciment d'una de les basses, d'un esquelet d'un home adult gairebé complet, datat per C14 al segle I aC - segle I dC, mort per motius que desconeixem.

2 Marc geogràfic

El jaciment de Rabassats (El Bosc) es troba dins el terme municipal de Nulles (Alt Camp), a una

-
1. Institució Catalana per a la Recerca i Estudis Avançats (ICREA).
 2. Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC).
 3. Món Iber Rocs.

Figura 1. Mapa de la Cessetània amb la situació del jaciment de Rabassats i la dels principals assentaments cessenans: 1) Rabassats; 2) El Vilar de Valls; 3) Assentament ibèric de Tarragona; 4) Masies de Sant Miquel.

distància d'1 km al nord-oest del nucli urbà (figura 1), en una finca de propietat particular que, en el moment d'iniciar-s'hi els treballs d'excavació, feia aproximadament 10 anys que estava erma, si bé antigament s'hi havien cultivat ametllers, avellaners i oliveres. El terreny té tendència a fer un suau pendent cap a migdia i hi ha un marge al sector nord que converteix en terrassa una part de la finca i que fa que aquesta sobresurti lleugerament respecte a la resta.

3 Antecedents arqueològics

El jaciment havia estat documentat durant les prospeccions arqueològiques que Carreté i Keay van realitzar a l'Ager Tarraconensis, entre el 1985 i el 1990 (Carreté, Keay, Millet, 1995, 200). Per motius que desconeixem, no es va in-

corporar a la carta arqueològica de l'Alt Camp. L'assentament seria redescobert l'any 2012 en el marc de les prospeccions arqueològiques que es van dur a terme des de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, dins del projecte El poblament protohistòric del Camp de Tarragona i el seu entorn (Canela, López, Fiz, 2012). La sol·licitud d'un permís per fer una rompuda del terreny va obligar a efectuar una intervenció d'urgència per delimitar el jaciment. Com a resultat d'aquesta intervenció, realitzada el 2013, es van documentar diferents estructures i nivells arqueològics d'un establiment rural de l'ibèric ple.

L'any 2014 el jaciment es va incorporar dins el programa quadriennal Formes d'ocupació del territori i evolució del poblament a la Cessetània occidental durant la Protohistòria (1er mil·lenni aC) (2014/100926), de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica. En el marc d'aquest

projecte s'han dut a terme cinc intervencions a Rabassats (Belarte, Canela i Morer, 2015 i 2018). La primera, l'octubre del 2014, va consistir en l'obertura en extensió per fer una primera delimitació del jaciment. El resultat va ser la descoberta d'un edifici de planta quadrangular amb dimensions aproximades de 44 x 10 m (amb una superfície construïda entorn dels 400 m²). El febrer del 2015 va tenir lloc una nova campanya d'excavació programada i es va intervenir a l'ala oest d'aquesta construcció. Es va documentar un conjunt de tres àmbits de planta rectangular, amb un mur de tanca comú, estructurats i comunicats entorn d'un pati distribuïdor. Durant el mes de juny del 2015 es va realitzar una tercera intervenció programada, que va consistir en l'excavació dels nivells sota els paviments en aquests mateixos espais, i va permetre documentar diverses estructures negatives tallades a la roca, corresponents a una primera fase d'ocupació del jaciment, així com al moment constructiu de l'edifici principal. Durant aquesta campanya també es va consolidar la meitat occidental de l'edifici. La quarta intervenció d'excavacions programades es va efectuar el febrer del 2016, i va consistir en l'excavació de la meitat oriental de l'edifici, així com de dues sitges a l'exterior de la zona d'hàbitat i d'un conjunt de dipòsits o basses, en el farciment d'una de les quals es va documentar un esquelet d'un home adult. Finalment, el febrer del 2017 va tenir lloc una cinquena campanya d'excavació, que es va centrar en la delimitació del jaciment pels costats est i sud; a la banda oriental, a l'exterior de l'edifici, es van documentar diversos retalls excavats a la roca de difícil interpretació, mentre que a la banda meridional es van posar al descobert les restes d'unes estructures d'habitació molt malmeses. Tot seguit, durant el mes de març del mateix any, es va finalitzar l'adequació del jaciment per a la visita.

4 Descripció de les estructures documentades

L'element principal del jaciment és un edifici d'uns 400 m², format per diverses habitacions estructurades entorn d'espais oberts (figures 2

i 3). La meitat occidental, la més ben conservada, està formada per tres recintes disposats en "U" al voltant d'un pati i, com veurem, probablement destinats a activitats diferenciades. La meitat oriental de l'edifici probablement reproduïa aquesta mateixa estructura. A la zona exterior s'hi van documentar diverses sitges, un sistema de tres basses o dipòsits connectats, destinats a la decantació de líquids, així com diversos retalls de funció indeterminada. Finalment, a l'àrea meridional apareix un conjunt d'habitacions molt mal conservades (sectors del 8 a 12), de funció indeterminada.

4.1. L'ala occidental de l'edifici: els sectors 1, 2 i 3

El sector 1

Aquest àmbit es localitza a l'extrem oest de l'edifici i el tanca en aquest punt. Es tracta d'un gran àmbit de planta rectangular amb una orientació nord/sud, que mesura 9,7 m de llargada i 3 m d'amplada i ocupa una superfície útil de 27 m². A nivell intern està dividit en dos espais (1a al sud i 1b al nord) de superfície similar (12,5 m² el primer i 14,5 m² el segon). La comunicació entre aquests dos espais es feia mitjançant una porta, amb una obertura d'1 m, situada a l'extrem est d'aquest mur separador.

Pràcticament tots els murs presenten una bona factura i són de traçat rectilini, amb una amplada que oscil·la entre els 50 cm i 60 cm. La major part s'ha construït a partir d'un treball previ de la roca per tal de definir-ne el traçat i funcionar com a fonamentació dels murs. Sobre aquest s'aixequen els sòcols de les parets realitzats amb pedres calcàries de dimensions mitjanes, disposades en doble parament. L'estat global de conservació d'aquestes estructures és bo, es conserven completes en el seu traçat, amb una altura entre 2 i 4 filades de pedra.

L'accés a l'habitació 1 s'ubica a l'angle sud-est d'aquesta; és una obertura amb una amplada d'1 m que comunica directament amb el sector 2b, un pati redistribuïdor entre els recintes 1, 2 i 3. La porta conserva un enllosat de pedra calcària petita disposada plana i lligada

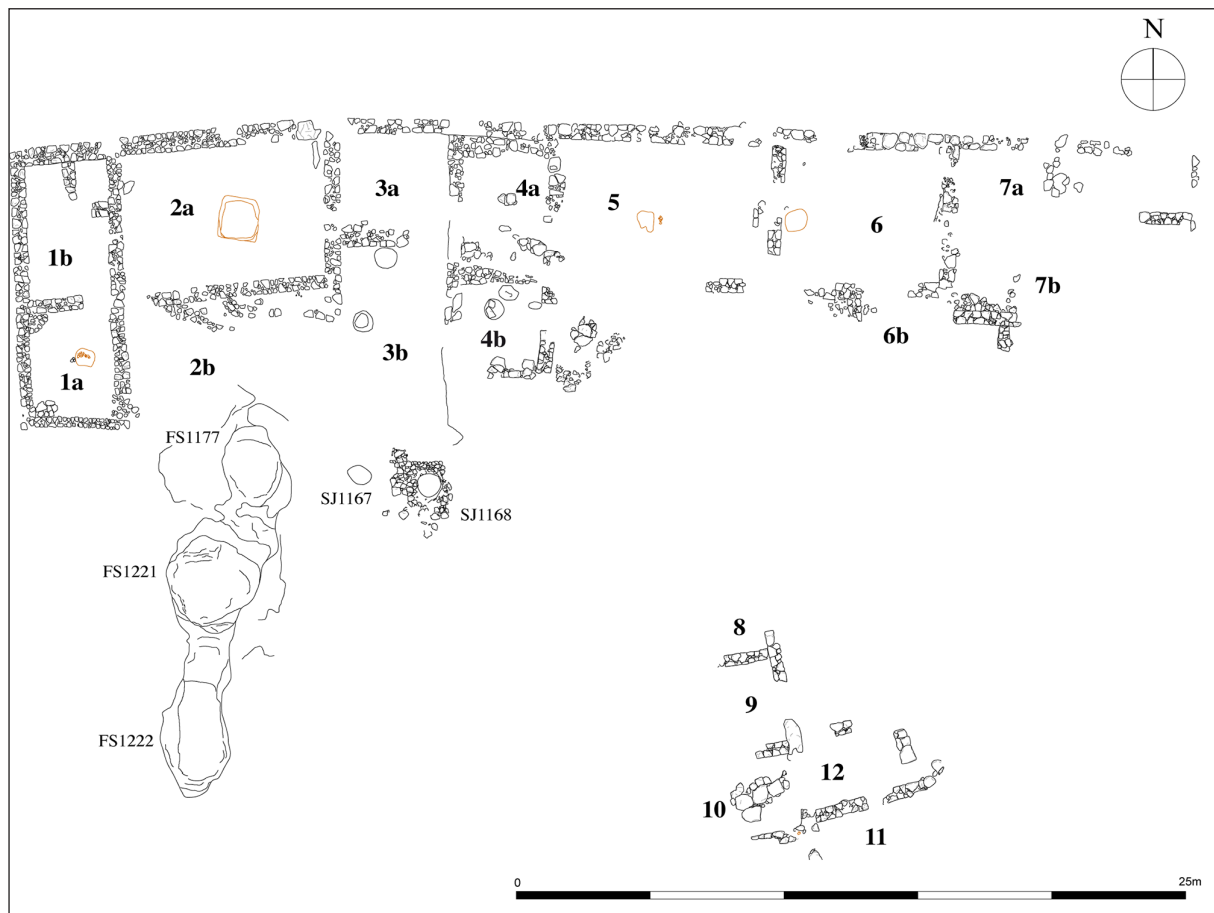

Figura 2. Planta general de l'assentament de Rabassats amb les estructures constructives documentades (Unitat de Documentació Gràfica de l'ICAC).

Figura 3. Vista aèria de l'edifici principal de Rabassats; al seu davant, les sitges SJ1167 i SJ1168 i els dipòsits FS1177, FS1221 i FS1222 (Foto: Jaume Noguera).

amb fang, que també podria haver funcionat com a llindar.

En el cas de l'espai 1a, sota l'excavació dels nivells superficials es va documentar un enderroc de pedra i terra fosca que presentava una potència màxima de 40 cm (UE 1026). Aquest enderroc aporta una quantitat important de materials mobles, sobretot ceràmica, majoritàriament comuna ibèrica, tot i que també es va recuperar un fragment de ceràmica de vernís negre de bona qualitat, de procedència itàlica, que cal datar amb tota probabilitat de finals del segle III aC – inicis del segle II aC. Enretirat l'enderroc, es constata l'existència de diferents estructures de pedra i d'un nivell de sòl (SL1038) de terra compacta, de tonalitats fosques i amb taques blanques.

Adossada a l'angle nord-oest (entre els murs MR1029 i MR1004), hi ha una raconera de pedra, amb planta en forma de quart de cercle, feta amb la mateixa tècnica constructiva que

els murs i amb una altura màxima de 4 filades. Aproximadament al centre de l'espai 1a es documenta una petita llar de foc, de planta aproximadament quadrangular. La solera té un gruix de 3-4 cm i cobreix una preparació realitzada a partir de fragments de ceràmica comuna ibèrica (grans contenidors, àmfores) lligats amb argila, que farceixen la cubeta de la llar, retallada al nivell geològic. A l'extrem sud-oest de l'àmbit 1a apareix una cantonada enllosada amb pedres calcàries de dimensions mitjanes, disposades planes i lligades amb fang, que ocupa una superfície aproximada de 50 cm per 80 cm. Està en contacte amb l'estrat de preparació del paviment i es diferencia de la resta de l'espai a nivell de sòl. Es podria tractar d'una àrea de molta, segons sembla que corrobora la localització d'un fragment de molí de vaivé en l'enderroc.

En el cas de l'espai 1b, l'accés es fa a través de la porta, ja esmentada, que comunica amb el sector 1a. Al cantó oest de la porta es localitza una polleguera, formada per tres pedres calcàries disposades en forma d'U.

Sota el nivell superficial, l'enderroc (UE 1010 = UE 1017) està format per terra de color groguenc amb pedres de dimensions mitjanes. Amb una potència màxima de 40 cm, proporciona gran quantitat de materials mobles, sobretot de ceràmica comuna ibèrica, en què destaquen els elements de vaixel·la (vasos, bols, plats), però també dos fragments de ceràmica d'importació: un fons d'una copa del Taller de Roses de la forma 26, decorat amb una palmeta, i un fragment de vora, coll i nansa d'una gerra de ceràmica comuna púnica de la forma 521c. Aquests materials ens permeten proposar una cronologia de la segona meitat del segle III aC per a la formació d'aquest nivell.

Un cop aixecat l'enderroc hi documentem el sòl de terres compactades (SL1034), el qual cal associar a dues estructures al nord del sector 1b. Al nord, un mur (MR1032) que s'adossa a la paret septentrional del recinte i que té una amplada d'entre 30 cm i 40 cm i dues filades de pedra, el qual divideix en dos petits compartiments de dimensions similars la capçalera del recinte 1. A l'est s'ubica una mena de pilastra de pedra (UE 1033), amb la mateixa factura

que la resta de murs d'aquest sector. Té planta quadrangular i 50 cm de costat i s'hi observa la presència de fragments informes d'àmfora ibèrica entre l'argila que lliga les pedres.

Sota la preparació de paviment van aparèixer dos retalls, presumiblement corresponents a forats de pal ubicats a banda i banda de la porta PR1053, però sense relació funcional amb aquesta. Molt probablement, pertanyien a la fase constructiva de l'assentament.

A nivell funcional, interpretem el sector 1 com una àrea de rebost i de transformació d'aliments. En aquest sentit cal recordar que a la meitat meridional (sector 1a) hi ha indicis relacionats amb la molta (àrea enllosada, dos fragments de molins, un fragment de roca volcànica...), i a la meitat septentrional (sector 1b) el conjunt ceràmic conté abundants vasos de vaixel·la.

El sector 2a

El sector 2a està situat a l'est del sector 1 i a l'oest del sector 3. És una àmplia sala de planta rectangular amb dimensions internes de 7,60 m en sentit est/oest i 5,20 m en sentit nord-sud, amb una superfície útil de gairebé 40 m². Els murs són de bona factura, de traçat rectilini i amplada entre 50 cm i 60 cm, i es caracteritzen per la seva uniformitat constructiva. Tots estan bastits mitjançant un retall previ a la roca que en delimita el traçat i fa la funció de fonament, sobre el qual s'aixequen els sòcols de les parets a base de pedres calcàries de dimensions mitjanes, disposades en doble parament.

L'accés a aquesta estança es realitza des del sud, mitjançant una obertura d'1,80 m d'amplada a l'extrem oest del mur sud i que disposava d'un llindar construït amb pedres. Aquesta és l'única porta que posseeix aquest recinte, i no hi ha cap obertura que permeti la comunicació amb els àmbits contigus (sectors 1 i 3).

L'estratigrafia a l'interior del sector 2a és molt senzilla: directament sota els nivells superficials, i a la cota d'arrasament dels murs, apareix un rebliment d'amortització de terra argilosa que cobreix directament el paviment del recinte (SL1043). Aquest apareix associat a una llar de foc (LL1021) (figura 4) situada

Figura 4. Vista de la llar del sector 2a.

al centre de l'estança, instal·lada retallant el paviment i aprofitant una depressió a la roca natural. De planta quadrangular, aquesta llar té la mateixa orientació que l'habitació i unes dimensions d'1,60 x 1,40 m. Consta d'una capa de preparació formada per abundants fragments de ceràmica (majoritàriament ibèrica oxidada, sobretot pertanyents a grans tenalles i àmfores, juntament amb algun fragment ocasional de ceràmica a mà), així com algunes pedres, tot lligat amb terra molt fina, vermellova. Aquesta preparació, amb un gruix entre 20 cm i 25 cm, estava recoberta per una capa d'argila vermella, cremada, d'un gruix de 2 cm a 4 cm, que constituïa la solera de la llar.

A banda d'aquesta llar, l'habitació no disposava de cap altre agençament domèstic. Així mateix, la superfície del sòl SL1043 apareixia molt neta, sense materials mobles *in situ* ni restes de deixalles domèstiques.

Sota la preparació del paviment van aparèixer tres retalls circulars a la roca, que interpretem com a sengles forats de pal relacionats amb la fase constructiva de l'assentament. Un d'aquests se situa a l'extrem sud-oest del sector 2a, proper a la porta; aproximadament al centre de l'àmbit es localitza un segon retall, circular però amb l'extrem oest apuntat, amb forma triangular; finalment, al nord-oest del sector se situa el darrer retall.

Malgrat la migradesa de la informació proporcionada per les diferents unitats estratigràfiques excavades, la presència de la gran llar i l'àmplia porta d'accés a l'extrem sud-oest

del sector, juntament amb la ubicació central d'aquesta estança dins el complex, indicarien que podria haver tingut una funció residencial, dedicada al consum d'aliments o al repòs.

El sector 2b

Aquest és un espai obert situat al sud del sector 2a, el qual queda envoltat pels àmbits 1, 2a i 3, que creen una estructura en forma d'U. Al sud no s'ha documentat un límit clar, però probablement aquest coincidiria amb l'alineació dels murs de tanca meridionals dels àmbits 1 i 3. Encara més al sud d'aquesta alineació l'espai exterior està ocupat per un sistema de tres basses o dipòsits que es descriuran més endavant. El sector 2b, doncs, tindria una superfície similar a la del sector 2a, és a dir, uns 40 m², si excloem l'espai ocupat per les basses. Aquest pati permet l'accés a la resta de recintes que l'envolten; això és així amb seguretat en el cas dels sectors 1 i 2a, mitjançant les portes que s'han descrit abans. Pel que fa a la comunicació amb el sector 3, l'alt nivell d'arrasament del mur oest (MR1006) en el tram meridional impedeix identificar la possible presència d'obertures, però sembla lògic pensar que també hauria estat així.

Aproximadament al centre del mur sud de l'àmbit 2a i adossat a aquest es documenta una estructura construïda amb pedres, amb planta semicircular i dimensions d'1,08 m de diàmetre, reomplerta de terra de color marró amb taques grises i possibles cendres, i que interpretem com un possible forn.

Les característiques d'aquest espai suggereixen que es tractava d'un espai obert, distribuïdor, sense cap agençament intern, a excepció del possible forn. Aquest sector estava parcialment enllosat, almenys a l'àrea de la porta d'accés a l'àmbit 1.

El sector 3

Situat a l'est del sector 2 i a l'oest del sector 4, és una àmplia habitació de planta rectangular amb dimensions internes de 7,60 m en sentit nord/sud i 5 m en sentit est/oest, la qual cosa

representa una superfície útil de gairebé 38 m². Està delimitat mitjançant sengles murs al nord, l'est i l'oest, mentre que pel costat meridional no es conserva cap resta de paret, sinó tan sols la part inferior retallada a la roca mare, a la qual s'adossa l'estratigrafia interna d'aquest sector. Sobre aquest fonament de roca, tal com apreciem en els altres costats del recinte, s'hi bastiria el mur de façana, del qual no queda cap resta. L'accés a aquesta estança es devia fer mitjançant una porta situada al sud-oest, que devia permetre la comunicació amb el sector 2b.

Sota els nivells superficials va aparèixer un estrat d'enderroc que havia estat tallat per una sitja (SJ1124), de boca arrodonida (70 cm de diàmetre), que també tallava la roca mare. És de forma troncocònica amb fons pla, amb una fondària de 2,20 m i una amplada màxima d'1,60 m, i estava farcida per dos estrats: a la part superior, un nivell de terra de color grisós, de consistència força flonja, barrejada amb pedres de totes les dimensions i que contenia també restes de fauna; per sota, un estrat de terres de tonalitat marró clar, ataronjat, que formava un dipòsit de forma cònica a la part inferior de la sitja.

El nivell d'enderroc tallat per la sitja (UE 1120) tenia una potència desigual d'entre 15 cm i 40 cm i contenia força material ceràmic, sobretot fragments de grans contenidors de tipus tenalla i àmfores ibèriques. L'enderroc cobria un mur, MR1131, disposat en sentit est/oest, fet a base de pedres de petita i mitjana dimensió, lligades amb poc fang, gairebé en sec, que divideix el sector 3 en dos espais (que denominem 3a al nord i 3b a la part sud). Ambdós són contemporanis i posseeixen un mateix paviment, SL1127, l'únic nivell d'ús detectat en aquest sector. Es tracta d'una superfície de color gris clar amb taques abundants de terres cremades i restes de petits carbons, sobretot a la part central. Sobre aquesta superfície d'ús descansen diverses pedres i fragments ceràmics en disposició plana.

Al nord del recinte (sector 3a) aquest estrat estava dipositat sobre roca, però al sud (sector 3b) van aparèixer nombrosos retalls d'un moment anterior, així com una sitja (SJ1132) que devia haver funcionat amb aquest paviment.

La sitja conservava la tapadora de pedra *in situ*, i un cop oberta va aparèixer parcialment reblerta, amb un primer estrat de tons marro-nosos i negres, que contenia alguns elements de bioturbació (closques d'avellana i ametlla), i amb una potència màxima de 20 cm. Aquesta UE cobria un estrat de tons groguencs i taronges, fragmentat en part en grans blocs, provinent de les parets de tapàs de la sitja cedides parcialment. Amb una potència entre 40 cm i 50 cm, va aportar molt poc material ceràmic. Sota aquest nivell, el fons de la sitja estava parcialment cobert per un estrat llimós de pocs mil·límetres de gruix, del qual es va recuperar un fragment de ceràmica a mà i una escòria de ferro. La morfologia d'aquesta sitja és similar a la de la SJ1124, amb forma troncocònica. La boca, de tendència circular, mesura 70 cm de diàmetre. El fons no és completament pla, sinó que presenta una lleugera protuberància. La profunditat màxima és d'1,60 m i el diàmetre màxim de 2,70 m.

En funció dels elements documentats (dues sitges juntament amb el predomini de materials ceràmics de magatzem) interpretem el sector 3 com un espai vinculat a l'activitat d'emmagatzematge.

Quant al conjunt de retalls amortitzats pel paviment (figura 5), són de tipus diversos. En primer lloc, a l'angle nord-oest es va documentar un gran retall circular farcit per un estrat una mica argilós de color marró-groguenc; envoltant el sediment, un conjunt de pedres disposades verticalment haurien pogut servir per falcar algun element situat al mig, potser un tronc de fusta. En segon lloc, al centre del sector 3b va aparèixer una llar de foc (LL1049) que conservava parcialment un estrat argilós compacte de color vermell al centre, interpretat com a solera. Aquesta s'assentava sobre una preparació feta de terra de color marró-negre, petites pedres i ceràmica ibèrica disposada horitzontalment, farcint un retall de tendència quadrangular a la roca, d'aproximadament 1 m de costat. Seguidament, a la mateixa altura i tocant el mur oriental, es va documentar un altre petit retall circular, reomplert amb terra de tons negrosos i que no aporta material ceràmic.

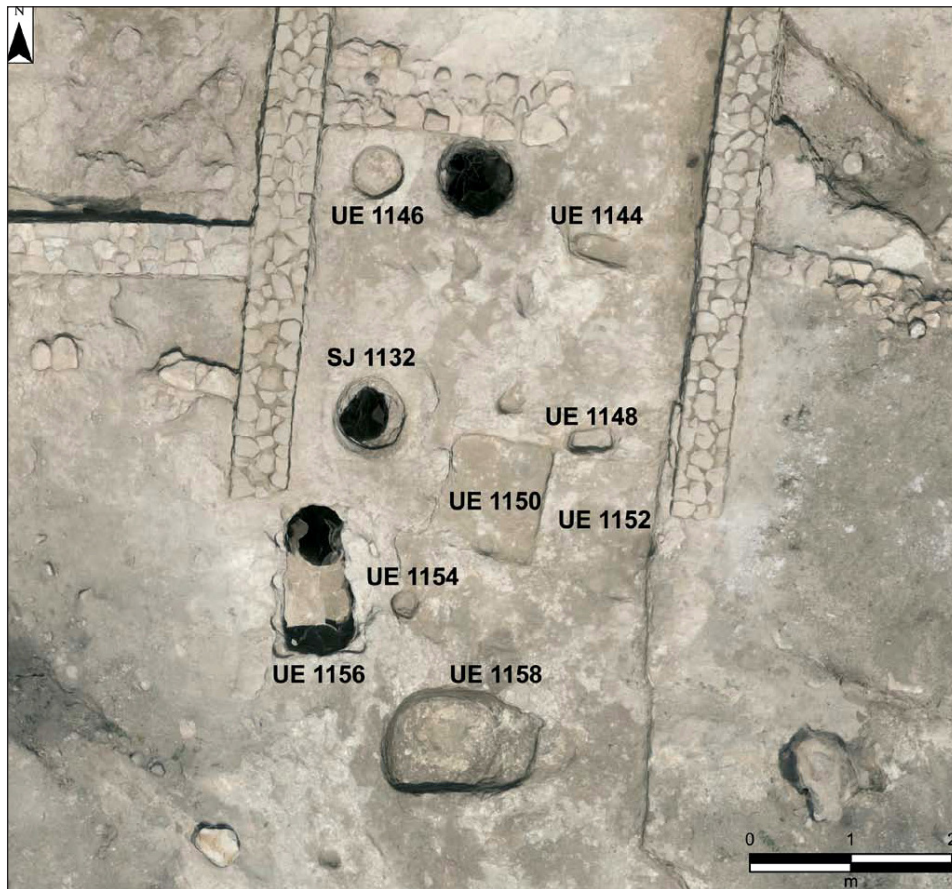

Figura 5. Ortofotografia dels retalls documentats sota el paviment del sector 3, corresponents en la seva majoria a la primera fase constructiva.

Una quarta estructura, a la part sud del sector 3b, està definida per un gran retall de planta ovalada i orientat est/oest, amb una fondària màxima de 60 cm i una llargària màxima d'aproximadament 2 m. A l'extrem oriental tenia dos esglaons retallats a la roca, per facilitar l'accés al fons. El farcia un estrat de terres ataronjades, que ha lliurat abundant material ceràmic, bàsicament comuna ibèrica. És de difícil interpretació, però es podria tractar d'una bassa de decantació vinculada amb algun procés de producció artesanal. Un cinquè retall va aparèixer a l'angle sud-oest del sector 3b, té una planta amb tendència troncocònica i de secció lleugerament voltada, amb una llargària màxima d'1,40 m i fondària màxima d'1 m. Al seu voltant s'han conservat fins a set retalls poc profunds, que devien funcionar com a encaixos per algun sistema que permetés cobrir aquesta estructura de manera hermètica. A l'extrem nord està tallat per la sitja SJ1132 (de la

fase anterior, descrita abans) i estava farcit per un estrat de terres sorrenques de color marró clar amb pedres i nombrós material ceràmic. Es podria tractar possiblement d'una fresquera, per conservar més temps aliments especialment peribles.

Finalment, cal destacar l'aparició d'un seguit de retalls circulars sota paviment i que interpretem com a diferents forats de pal en paral·lel als murs, probablement destinats a suportar diferents bastides durant la construcció de l'edifici.

4.2. L'ala oriental de l'edifici: els sectors 4, 5, 6 i 7

El sector 4

El sector 4 està dividit en dos àmbits per MR1102: 4a al nord i 4b al sud. En ambdós

àmbits hem pogut documentar dos nivells o moments ocupacionals, però no hi hem pogut adscriure cap funció concreta, si bé es devia tractar d'un espai de treball, amb una funció paral·lelitzable al sector 1 de l'ala oest.

El sector 4a és un àmbit petit quadrangular, amb dimensions internes de 5,20 m en sentit nord/sud i 5 m en sentit est/oest, la qual cosa representa una superfície útil de gairebé 25 m². Els murs conservats, a l'igual que als altres sectors, són de bona factura, de traçat rectilini i amplada entre 50 cm i 60 cm, i es caracteritzen per la seva uniformitat constructiva. Els sòcols de les parets estan formats a base de pedres calcàries de dimensions mitjanes, disposades en doble parament, i estan farcits a la part central amb pedres de petita dimensió i morter de fang. L'estat de conservació d'aquests murs és força desigual. En aquest sentit cal destacar el grau d'arrasament més elevat dels murs meridionals a causa de diverses remocions modernes. L'accés a aquesta estança es devia fer des de l'est (sector 5), mitjançant una porta situada a la part sud del mur oriental, que comunica el sector 4 amb la resta d'aquesta banda oriental de l'edifici.

Un cop excavat el nivell superficial es va documentar l'estrat d'enderroc, de color groguenc, argilós, que amortitza aquesta habitació (UE 1130). Amb una potència desigual d'entre 40 cm i 20 cm, va aportar poc material arqueològic. Un cop excavat aquest nivell, es va documentar una banquetta (BQ1134), adossada al mur septentrional del recinte. Està feta a base de pedres en disposició plana de dimensions mitjanes i lligades amb fang; tan sols se'n conserva una filada. A aquesta banquetta s'associaven diversos nivells d'ús. El més recent és el SL1130, una superfície de color gris clar, identificada per algunes pedres en disposició plana i pocs fragments. Aquest sòl era la superfície d'un nivell de terres soltes de color marró clar que interpretem com un estrat d'anivellament i que va aportar abundant material ceràmic, on cal destacar la presència de *pondera* i fusaioles.

Immediatament sota aquest estrat d'anivellament es va documentar un sòl d'ocupació anterior (SL1199). Consisteix en una superfície de coloració heterogènia, en què domina el

gris-verdós, amb abundant material ceràmic en disposició plana. A aquest moment ocupacional cal associar, a més de la banquetta BQ1134, una possible pilastra a la part central del recinte: es tracta d'una estructura formada per dues pedres de dimensions grans i mitjanes, lleugerament desbastades, dipositades en una fossa retallada en el nivell inferior. Per sota d'aquest sòl, reomplint els diferents desnivells de la roca mare, es va documentar un estrat de regularització i anivellament, de terres argiloses de color marró clar barrejades amb petites taques de calç i carbonets, que va lliurar poc material ceràmic en relació amb la seva potència estratigràfica (entre 20 cm i 30 cm).

Quant al sector 4b, és un espai petit, quadrangular, amb dimensions internes de 3,20 m en sentit nord/sud i 5 m en sentit est/oest, la qual cosa representa una superfície útil de gairebé 16 m². L'accés a aquesta estança es devia fer des de l'est (sector 5), mitjançant una porta situada a la part nord-est del recinte, que devia comunicar l'estança 4b amb un possible pati o espai obert, on documentem un nivell de sòl empedrat (SL1195), fet a base de lloses planes de grans dimensions.

En aquest recinte es documenta el nivell d'ús SL1188, una superfície de terres compactades de color marró clar, tacat amb abundants cendres i carbonats incrustats, i amb ceràmiques esclafades en posició plana a la superfície. A la part central està més enfonsat que a les parts perimetrals. Immediatament sota aquest nivell d'ús es documenta l'estrat d'anivellament o preparació de paviment, un nivell de terres soltes de color i textura heterogènies, que aporta força material ceràmic en relació amb la potència estratigràfica (entorn de 15 cm de mitjana), i que cobreix un sòl o nivell d'ús anterior (SL1198), segurament coetani del SL1199 del recinte 4a.

El paviment SL1198, de terra trepitjada, és de color força heterogeni, amb tons grisos i vermellorsos. Al nord i al sud de l'habitació detectem dos focs puntuals, indicats per la presència d'àrees rubefactades i cendres. Un cop excavat l'estrat de preparació d'aquest paviment, es va documentar l'existència de tres retalls a la roca natural, corresponents a dos ti-

pus diferents d'estructures: dues cubetes-fosses (FS1224 i FS1226) i una sitja (SJ1228).

En primer lloc, la fossa FS1224 es defineix per un retall de forma ovalada (amb un eix superior de 70 cm i un eix inferior de 57 cm), situat a poca distància del mur MR1102. Aquesta fossa, de funció indeterminada, estava reomplerta per un nivell de terres de color marró clar amb clapes beix, pràcticament estèril; tan sols contenia un fragment de ceràmica ibèrica oxidada.

Quant a la FS1226, es tracta d'un altre retall practicat a la roca mare, igualment de funció indeterminada. Presenta una planta ovalada i dimensions de 46 x 22 cm, i estava reomplert per un nivell arenós de gra fi i força compacte, de sedimentació lenta i que no contenia material arqueològic.

Finalment, la sitja SJ1228 conservava la boca sencera i, fins i tot, la tapadora *in situ*. Aquesta tapadora estava feta d'una sola peça de pedra calcària de 60 x 50 cm en planta i un gruix de 9 cm, amb una forma arrodonida. Un cop aixecada la tapadora, va aparèixer la boca de la sitja, de forma esglaonada per facilitar-ne l'encaix. A la part exterior, a la cota més alta, té un diàmetre de 70 cm, i a l'interior, de tan sols 43 cm, formant un esglaó entre els dos diàmetres de 15 cm de gruix. La fondària total de la sitja és d'1,85 m, amb forma troncocònica, amb un diàmetre màxim d'1,60 m, perfil còncav i fons pla. Pel que fa a l'estratigrafia d'aquesta estructura, a la part de la boca, la tapadora (UE 1229) estava coberta per un nivell de farciment de poca potència (UE 1227), marronós clar, força solt, que no va aportar material arqueològic. Un cop excavat aquest nivell, la tapadora UE 1229 apareix, com s'ha dit, encaixada en un retall esglaonat i falcada per dues pedres de petita dimensió als laterals. Sota la tapadora hi ha un espai buit d'entorn 1,30 m i, a la part inferior, cobrint el fons de la sitja, un nivell de terra argilós, semicompacte, que va lliurar pocs fragments ceràmics i petits carbons (UE 1232), amb una potència d'entorn els 40 cm.

Encara en relació amb el sector 4b, cal esmentar que a l'espai exterior situat al sud, cobrint directament la roca mare, es va documentar un nivell d'abandonament (UE 1185) a base de terres ennegrides, que es barreja amb

restes de tapàs i que va aportar força material ceràmic.

El sector 5

El sector 5 s'ubica al centre d'aquesta ala oriental de l'edifici, entre els àmbits 4 i 6. Es tracta d'una habitació de grans dimensions de planta rectangular, orientada est/oest, que mesura 7,5 m de llargària per 5 m d'amplada (37,5 m² de superfície útil). L'estança no presenta cap compartimentació. Els murs tenen un estat de conservació desigual, molt afectats pels treballs de cultiu que en alguns punts els han fet desaparèixer completament. De traçat rectilini, tenen una amplada aproximada d'entre 40 i 50 cm i, als punts amb més bon estat de conservació, disposen de dues filades de pedra. Es fonamenten sobre la roca mare, sense que s'observi un treball o retall previ de la roca. L'excepció és el mur oriental, MR1103, bastit sobre el paviment SL1191 (equivalent al SL1197), que indica que la compartimentació dels espais 5 i 6 es produeix en un moment avançat de la vida de l'edifici.

L'accés a l'àmbit 5 es devia realitzar per algun punt del sud de l'estança, però el mal estat de conservació del mur meridional no ho permet corroborar.

Quant a l'estratigrafia, per sota del nivell superficial, el primer estrat documentat és la UE 1171, de pocs centímetres de potència, formada per terra orgànica de tons marrons i argiles groguenques, en la qual es van recuperar alguns fragments de ceràmica ibèrica. A la part central de l'àmbit, i lleugerament desplaçada vers l'oest, es va documentar una llar de foc de grans dimensions i característiques tipològiques similars a la del sector 2 (LL1182). La solera d'argila, de to marró, força compacta i amb 2-3 cm de gruix, presentava un alt grau de rubefacció. Conservada parcialment, dibuixa, de manera discontinua, una planta de 2,6 m de llargària per 50 cm d'amplada, amb una orientació est/oest. Sota la solera es documenta la preparació, formada per còdols, argila i una gran estesa de fragments de ceràmica comuna ibèrica, amb una potència màxima de 10 cm.

Aquesta llar funcionava amb un nivell d'ús, SL1191, que és la part superior d'un estrat de regularització de la roca de potència desigual, amb un màxim de 20 cm, format per argiles de tons groguencs i ataronjats amb taques de calç, en el qual apareixen alguns fragments de ceràmica comuna ibèrica i a mà.

Des del punt de vista funcional, aquest àmbit devia ser paral·lelitzable al sector 2 de l'ala occidental, és a dir, amb una funció d'espai residencial o de repòs.

El sector 6

El sector 6 està situat a l'ala oriental de l'edifici, a l'est del sector 5. Els seus murs tenen una amplada mitjana de 50 cm i estan molt malmesos a causa dels rebaixos fets al terreny per tal de dur-hi a terme treballs agrícoles, que han afectat també la sedimentació interna d'aquesta part de l'edifici. En efecte, la major part dels murs conserven només una filada de pedres, excepte la façana nord, on són visibles dues filades. Aquestes estructures delimiten un espai d'uns 6 m de longitud est/oest i uns 5 m en sentit nord/sud, la qual cosa suposa una superfície útil entorn de 30 m². Els rebaixos del terreny esmentats més amunt, afegits al fet que la cota del nivell geològic és més alta en aquesta banda del jaciment, han comportat que l'estratigrafia interna d'aquesta habitació, igual que en el cas del sector 5, tingui molt poca potència.

Aquesta estança estava coberta per les restes d'un nivell d'enderroc de terra marró i flonja (UE 1172); estava alterat per les arrels, molt malmès i barrejat amb restes del nivell superficial. Aquest estrat cobria el paviment SL1197, format per un estrat de terra argilosa groguenca, amb taques vermelles i grises, molt alterat per l'acció de les arrels, conservat de manera desigual, fins al punt que a prop dels murs sud i est ha desaparegut. Està dipositat sobre un nivell de roca descomposta.

A tocar del mur occidental cal destacar la presència d'una llar de foc (LL1179) formada per una solera de terra vermellova, cremada i disposada sobre una capa de fragments de ce-

ràmica i abundants còdols que reomplien una cubeta retallada a la roca.

Finalment, cal esmentar que a la part central del paviment SL1178 es distingeix una concentració de terra cremada que contenia algunes pedres i fragments d'escòria de ferro, reomplint una lleu depressió a la roca, i que tal vegada correspondria a una activitat de reparació d'objectes de ferro realitzada en aquest sector.

El sector 7

El sector 7 se situa immediatament a l'est del sector 6 i, tot i el seu mal estat de conservació, les dimensions d'aquest recinte es poden estimar en 9 x 6 m, amb una superfície útil de 54 m². El mur MR1266, de traçat E-O i adossat al mur MR113, sembla que ha compartimentat aquest recinte en dos àmbits (7a i 7b), més que tractar-se d'un mur de tanca.

A la part central del sector 7a apareix un aflorament de roca que ha condicionat l'excavació de la sedimentació conservada en dues parts diferenciades, tot i que probablement es tractava d'un mateix estrat. Es tracta, en tots dos casos, de capes de terra flonja, amb escàs material arqueològic, que cobria el geològic, i que correspon al nivell d'abandonament del recinte, o bé a un estrat de regularització per a l'obtenció d'un nivell d'ús.

Al sud del mur MR1266, el sector 7b conservava restes d'un nivell de característiques similars a les descrites al paràgraf anterior, i per al qual proposem, com en el cas d'aquests, que es tractaria d'un estrat d'abandonament.

4.3. La zona exterior de l'edifici

4.3.1. Els dipòsits al sud del sector 2b (FS1177, FS1221 i FS1222)

Al sud del sector 2b s'han pogut delimitar un seguit de tres fosses, possiblement basses o dipòsits (figura 5), que estaven cobertes per un mateix estrat d'amortització (UE 1170 = 1027 = 1028). Aquest és un nivell de terres ennegrides, probablement d'origen orgànic, i conté pedres

abundants de grandàries diverses, que sempre presenten una cara treballada i que probablement provenen de l'enderroc dels murs de l'assentament. Aquest estrat aporta abundant material ceràmic i emmascara tres retalls de possibles basses o petites cisternes, disposades de manera consecutiva i amb un petit desnivell en sentit nord/sud: la situada més al nord és la FS1177, amb una cota màxima de 247,88 m s. n. m. al fons; la segona (a la part central) és la FS1221, amb una cota màxima de 247,78 m s. n. m. al fons; i la tercera (a la banda sud) és la FS1222, amb una cota màxima de 247,54 m s. n. m. al fons.

La fossa o dipòsit FS1177 està definida per un retall ovoïdal, amb les parets est i oest de forma còncava, a diferència de les parets nord i sud (de forma convexa). Presenta un eix més gran en sentit nord/sud de 3,1 m, i un eix més petit en sentit est/oest de 2,3 m. Estava reomplert per dos nivells estratigràfics: a la part superior, la UE 1170, abans descrita i, a les cotes inferiors, la UE 1176, un nivell de terres de color marró clar ataronjat, barrejades amb pedres de petites dimensions, que contenia abundant material ceràmic, a diferència de les altres dues fosses.

La fossa FS1221, igual que l'anterior, consta d'un retall ovoïdal, amb les parets est i oest de forma còncava, a diferència de les parets nord i sud, que són de forma convexa. Presenta un eix més gran en sentit nord/sud de 3,9 m, i un eix més petit en sentit est/oest de 3 m. Apareix reomplert per dos nivells estratigràfics: a la part superior, la UE 1170, ja descrita i, a les cotes inferiors, la UE 1211. Aquest és un nivell de terres de color heterogeni marró grisós, barrejades amb pedres de dimensions mitjanes i grans, que aporten poc material ceràmic, sobretot en comparació amb la FS1177.

Ara bé, dins del farciment d'aquesta fossa FS1221, just a la interfase entre els estrats de farciment UE 1170 i UE 1211, es van documentar les restes parcials d'un esquelet humà en connexió anatòmica (figura 6). No ha estat possible detectar la presència d'un retall en aquests nivells, de manera que no sembla que es tracti d'una inhumació, sinó més aviat d'un abocament dins el farciment de la bassa FS1221. Se-

Figura 6. Vista des del sud dels dipòsits FS1177, FS1221 i FS1222. Al fons, l'ala occidental de l'edifici ja consolidada.

gons l'estudi antropològic a càrrec de Núria Armentano i Dominika Nociarová (2018), es tractaria d'un individu adult de sexe masculí, força robust. Malauradament, l'estat de les restes, molt fragmentades i alterades per les arrels, no han permès obtenir indicis sobre la possible causa de la mort.

La presència d'ossos humans d'adults en context d'hàbitat és molt poc habitual, i sol respondre a morts sobtades, normalment en situacions de violència o accidents. En època ibèrica en tenim alguns exemples, normalment abocats dins de sitges, per exemple al nucli ibèric de Montjuic (Asensio [et al.], 2009). Malgrat que no és totalment excepcional, l'escassetat d'aquest tipus de troballes en època ibèrica, juntament amb l'absència de materials arqueològics directament associats a l'individu, ens va portar a fer datacions per C14 d'un dels ossos. La datació resultant, realitzada al laboratori Beta Analytics, se situa en una forquilla entre el 80 aC i el 30 dC. Segons això, l'enterrament s'hauria fet en el farciment de la bassa uns dos

segles després d'abandonar el jaciment i reblir les estructures.

Finalment, la tercera bassa documentada seria la fossa FS1222, que consisteix també en un retall ovoïdal. Presenta un eix més gran en sentit nord/sud de 4,2 m, i un eix més petit en sentit est/oest de 2,80 m. Igual que les anteriors basses, també apareix reomplerta per dos nivells estratigràfics, a la part superior per la UE 1170, ja descrita, i a les cotes inferiors per la UE 1212, de terres de color marró fosc, barrejades amb pedres de dimensions grans i mitjanes, que contenen poc material ceràmic.

4.3.2. Les sitges SJ1167 i SJ1168 al sud del sector 3b (figura 7)

Immediatament al sud del recinte 3b es van localitzar i excavar dues sitges (SJ1167 i SJ1168) cobertes per l'estrat superficial. El primer que cal destacar és que són sensiblement més fondes i amples que les documentades a l'interior del recinte 3b i, per tant, tindrien una capacitat d'emmagatzematge força superior.

La sitja SJ1167 apareix a la banda oest de la façana meridional del recinte 3b, en força bon estat de conservació. De boca arrodonida (80 cm de diàmetre), retallada totalment en la roca calcària, té forma troncocònica amb fons pla, amb una fondària màxima de 2,70 m i una

amplada màxima 2,40 m. Està farcida per un sol estrat (UE 1166), de terra de color heterogeni grisosa-marró fosc, de consistència força flonja (similar a la UE 1165, farciment de la sitja SJ1168), barrejada amb pedres de mides diverses i restes de tapàs provinent de les parets caigudes de la sitja. A la banda est la paret s'ha després i connecta amb la sitja SJ1168, de manera que sengles farciments s'han barrejat en aquest punt.

La sitja SJ1168 apareix a la banda est de la façana meridional del recinte 3b, en bon estat de conservació, i és força similar a la sitja SJ1167 que s'ha descrit abans. Presenta una boca arrodonida (80 cm de diàmetre) i retalla totalment la roca calcària. En aquest cas, presenta com a particularitat una estructura empedrada (UE 1187), feta de pedres de petita i mitjana dimensió, encerclant l'entorn de la boca. La sitja té una forma troncocònica amb fons pla, amb una fondària màxima de 2,60 m i una amplada màxima 2,20 m. Està farcida per un sol estrat (UE 1165), format per terres de color heterogeni de color negrós-marró fosc, barrejades amb restes de tapàs (procedent de l'erosió de la paret) i pedres de mides diverses, i ha lliurat abundant material ceràmic. A la banda oest la paret s'ha després, de manera que connecta amb la sitja SJ1168 i s'han barrejat ambdós farciments.

Figura 7. Vista de l'esquelet documentat a l'interior del dipòsit FS1221.

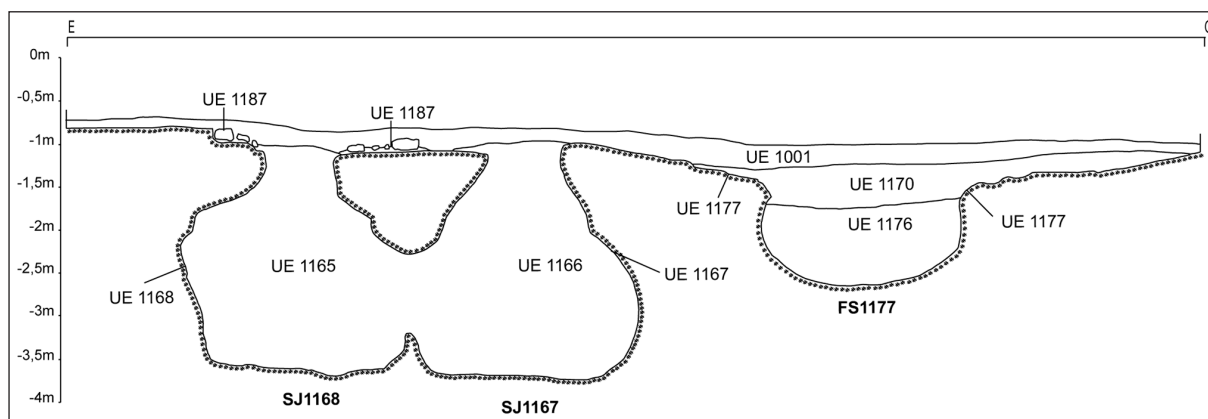

Figura 8. Secció est/oest de les sitges SJ1167 i SJ1168 i del dipòsit FS1177.

4.3.3. L'àrea meridional: els sectors del 8 al 12

En aquesta àrea, en un espai d'entorn 70 m², es van documentar cinc petites estances diferenciades, tot i que (a excepció del sector 12) no es van poder delimitar per complet. Aquests sectors han estat numerats del 8 al 12.

El recinte 8 és el més septentrional d'aquests espais. No se n'ha identificat ni el límit nord ni l'oest, per on aflora directament la roca mare; tan sols documentem els límits est i sud, a partir de sengles murs bastits a base de pedres de dimensions petites i mitjanes lligades amb poc fang, dels quals tant sols es conserven un màxim de dues filades de pedres. A l'interior només es va documentar l'estrat d'anivellació (UE 1233), conservat de manera residual a l'angle sud-est del recinte, directament sota el nivell superficial. Es tracta d'un estrat de terres de color marró clar, força soltes i amb poc material arqueològic.

El recinte 9 està delimitat pels cantons nord, sud i est, mentre que no s'ha pogut delimitar per l'oest, per on aflora directament el nivell geològic. Dins d'aquest espai només s'ha documentat un estrat (UE 1234), equivalent a l'estrat d'anivellació del sector 8.

El recinte 10 apareix delimitat per diferents murs a l'est, al nord i al sud, mentre que no s'ha pogut delimitar per l'oest, per on aflora directament el geològic. Dins d'aquest espai es conservava només un estrat (UE 1235), de característiques similars als nivells d'enderroc

dels sectors que s'han descrit abans, i amb una potència màxima de 30 cm. Com a particularitat, en el cas d'aquest sector, la UE 1235 cobria una mena de paviment empedrat a la part central (SL1256). Es tracta d'una estructura de lloses d'entorn a 50-60 cm de costat i gruixos d'entorn a 15 cm en disposició plana.

El recinte 11 està delimitat per dos murs a la part nord i una tercera paret a la part oest, mentre que pels costats est i sud, per on aflora directament el nivell geològic, no se n'han pogut identificar els límits. Està situat immediatament a l'est del recinte 10, amb qui comparteix el mur MR1254. Dins d'aquest espai només s'ha documentat un estrat que reomple els diferents desnivells del sòl natural, format per terres de color marró clar, força soltes, amb una potència màxima de 20 cm (UE 1249). A diferència dels nivells anteriors, aquest estrat ha lliurat abundant material ceràmic.

Finalment, immediatament al nord del recinte 11, el sector 12 és l'únic d'aquesta àrea del jaciment que s'ha pogut delimitar completament pels quatre costats, amb un espai intern de 8,75 m². A l'interior es conservava un sol estrat, equivalent a la unitat estratigràfica documentada al recinte 11 (UE 1248).

En resum, aquesta àrea del jaciment està força arrasada i pràcticament no se'n conserven estrats arqueològics, sinó tan sols reblliments de regularització dipositats directament sobre els desnivells de la roca natural. No s'hi conserven els paviments i sols podem registrar estrats constructius, sense poder definir

gairebé cap estança sencera. Pel que fa a la interpretació funcional, aquesta és difícil a causa del mal estat de conservació, però les reduïdes dimensions dels recintes fan pensar que es devia tractar d'espais de magatzem del complex agrícola, o bé d'espais complementaris derivats d'aquestes tasques i de difícil adscripció. De fet, no hi documentem cap indici d'activitats econòmiques (metal·lúrgiques, transformació de productes agrícoles, etc.) ni tampoc de funcionalitat domèstica.

5 Els materials mobles: el context ceràmic

L'excavació de les habitacions de l'edifici principal, sobretot en el cas dels sectors de l'1 al 4, ha proporcionat abundants materials mobles, especialment ceràmics, tot i l'estrat d'arrasament i l'escassa potència estratigràfica del jaciment. A part de la ceràmica, només ha estat possible recuperar els fragments de molins de vaivé, alguns pesos de teler i fusaioles als sectors 1 i 4, així com alguns objectes de bronze, molt escassos. És per això que aquest apartat se centrarà en l'estudi del context ceràmic.

El total de fragments ceràmics recuperats és de 19.271, que corresponen a un nombre mínim de 1.037 individus. Es tracta majoritàriament de ceràmiques de producció local, que representen un 98% del nombre de fragments i un 91% en nombre mínim d'individus. Pertanyen sobretot al gran grup de les comunes oxidades ibèriques, amb una rica varietat tipològica (grans contenidors i vaixel·la), i en menys proporció ceràmica ibèrica pintada. El segon grup en presència és la ceràmica a mà, bàsicament olles. Els materials d'importació corresponen a un 2% del nombre de fragments i un 8% del NMI, amb un 1% de produccions indeterminades. Pel que fa a les importacions, entre les àmfores predominen les produccions púniques (un 69% de l'NMI), majoritàriament punicoebusitanes (57%), i la resta es reparteixen entre produccions del Cercle de l'Estret (8%) i centromediterrànies (4%). Un 23% són àmfores itàliques o grecoitàliques i el 8% restant són massaliotes. També hi ha ceràmiques

comunes d'importació, entre les quals destaquen els morters ebusitans. Quant a la vaixel·la d'importació (26 individus), està força repartida entre Campaniana A (31%), vernís negre àtic (27%) i Taller de Roses (23%). Altres produccions estan representades de manera testimonial: vernís negre itàlic i Taller de les Petites Estampilles (amb un individu en cada cas, que correspon al 4%) i la resta (11%) vernís negre indeterminat. La diversitat de procedències d'aquests materials indica que Rabassats se situaria dins les grans tendències del moment pel que fa a la procedència d'importacions (Sanmartí, 2000, 312-313). La inserció del jaciment dins les xarxes comercials es pot explicar per la proximitat de la ciutat del Vilar de Valls, a només 5 km de distància (Canela, 2015, 205-207), que probablement seria un centre redistribuïdor de mercaderies, a través del qual aquests productes devien arribar a aquest establiment rural, on es devien intercanviar per un petit excedent cerealícola.

Pel que fa a la cronologia, les importacions més antigues se situen a finals del segle IV aC. Es tracta de fragments de vernís negre àtic descontextualitzats, a excepció d'un fragment de vora d'una pàtera localitzat en la preparació del paviment del sector 1 (UE 1035-1037). La fundació de l'assentament s'ha de situar en aquest horitzó, mentre que l'abandonament es devia produir a finals del segle III aC o inicis del segle II aC. Així ho indiquen els materials recuperats en l'enderroc del sector 1 (UE 1010-1017), concretament un fragment de base de bol de vernís negre de Roses de la forma 26 i un fragment d'una ampolleta de vernís negre itàlic de la forma 5722.

6 L'entorn de Rabassats a partir de les dades antracològiques

L'absència de nivells d'incendi al jaciment no ha facilitat la conservació de les restes arqueobotàniques. A més, les restes de fauna són molt escasses. No obstant això, s'hi han recuperat força carbons, l'anàlisi dels quals ens informa sobre el paisatge. Aquest devia ser similar al que avui dia veiem a l'entorn de les restes

arqueològiques, format per un paisatge obert i degradat per l'acció antròpica, més precisament per l'extensió dels cultius. S'hi han identificat possibles cultius de secà (olivera, vinya i monocotiledònies), així com espècies típiques de la màquia mediterrània oberta i arbustiva (coscoll, ullastre, llentiscle i ginebre) i també la màquia degradada (bruc d'hivern i labiades) propera a l'assentament. També s'hi documenten taxons d'espècies arbòries mediterrànies (pi mediterrani i alzina) que es localitzarien a les zones boscoses una mica allunyades dels cultius. S'hi identifiquen espècies típiques de ribera (om, salze, llorer i noguera) i de mitja muntanya (pi roig i roure). Es detecta una gran varietat taxonòmica en el registre del jaciment, relacionat amb l'ús no selectiu de diferents espècies arbòries i arbustives localitzades en l'entorn, tot i que també en zones de ribera i àrees de bosc força allunyades (el pi roig creix en sectors de muntanya que disten de Rabassats 20 km, tant en el Montmell com les a muntanyes de Prades). Aquesta dispersió a l'hora d'obtenir recursos llenyosos, bàsicament per la combustió, s'ha d'explicar sobretot per la intensa activitat agropecuària a l'entorn del jaciment, que hauria provocat l'escassetat d'aquest tipus de recursos a les seves proximitats (Euba, 2018).

7 Les tasques de consolidació i adequació del jaciment

Un cop finalitzada l'excavació completa del jaciment es van dur a terme els treballs d'adequació definitiva per a la visita. Aquestes tasques s'han pogut desenvolupar gràcies a senyals subvencions de la Diputació de Tarragona, a petició de l'Ajuntament de Nulles. Al llarg de dues intervencions s'han realitzat la consolidació de les estructures de l'edifici principal del jaciment (sectors de l'1 al 7) (figures 3 i 7), l'estesa de graves per diferenciar els espais i les estructures negatives (sitges i basses) i la col·locació d'una barrera d'estaques de fusta per delimitar el recinte arqueològic. Finalment, el jaciment ha entrat a formar part de la Ruta dels Ibers del MAC, i ha estat dotat de panells explicatius.

L'objectiu de la consolidació és salvaguardar les restes arqueològiques mitjançant l'afegit d'una o dues filades de pedres, respectant l'aparença de l'aparell original, sense la intenció de fer una falsificació. És per això que en la conservació s'han emprat materials menys durs o més solubles que els originals, en què queden clarament diferenciades les zones originals de les reconstruïdes.

Els materials emprats són sempre els mateixos. S'ha utilitzat argamassa per lligar les pedres, feta a partir de materials poc agressius; en concret, morter de calç format per la barreja d'aigua, arena fina i calç en pols (hidròxid càlcic: Ca(OH)_2). Aquest material aporta la cohesió suficient a les estructures de pedra per garantir-ne la subjecció i la conservació correctes sense malmetre les estructures originàries que cobreix, ja que no produeix reaccions químiques a la pedra (a diferència d'altres materials, com el ciment convencional, que pot arribar a perjudicar la conservació de la pedra). La funció del morter és donar consistència a les filades superiors conservades, ja que té un grau apropiat de resistència mecànica i és totalment reversible en cas que es vulgui enretirar. A més, és un material econòmic i assequible.

En el moment de refer les filades superiors dels murs s'imita la tècnica constructiva i la forma de col·locar les pedres de les parets de l'assentament, és a dir, és té especial atenció en el tipus d'aparell i parament de cada mur que es consolida. En aquest cas, doncs, la tècnica utilitzada ha consistit en col·locar pedres alineades a banda i banda, lligades amb fang abundant, i farcint l'espai central amb fang i pedra de petita dimensió.

La consolidació s'ha fet seguint els passos i criteris següents:

- Neteja de l'estructura de manera manual, eliminant les restes de pols i terra existents entre les pedres de la filada superior dels murs, amb cura de no desfalcantar les pedres ni desplaçar-les del seu lloc originari. Igualment, s'han retirat les restes de vegetació, emprant eines adients per tal de no erosionar ni desfalcantar les pedres.
- Neteja de la zona d'intervenció de manera humida emprant vaporitzadors d'aigua, per

tal d'assegurar més adhesió del morter de calç a la pedra i, en general, a l'estructura que es vol consolidar.

- Consolidació de les crestes dels murs documentats amb morter de calç. Per tal de diferenciar bé les zones consolidades de les zones originàries no intervingudes, es va pintar una línia amb colorant vermell separant la part original de la filera de recreixement. D'aquesta manera, es fa palès quina part ha estat recrescuda i quina és l'altura original dels murs.
- En el cas de murs més malmesos o amb trams desapareguts, es va optar per remuntar-los fins a la cota màxima conservada.
- En el moment de col·locar una filada a les crestes dels murs, sempre es va tenir cura de respectar uns pendents òptims per al desguàs de l'aigua de pluja, a fi d'evitar la creació de petits tolls i la posterior crioturbació a la cresta del mur.

Un cop enllestida aquesta primera consolidació bàsica, es va tenyir el morter amb terra propera al jaciment dissolta amb aigua, per tal de respectar al màxim l'aspecte original del jaciment.

Les tasques de consolidació es van dur a terme a tots els murs de l'edifici principal (sectors de l'1 al 7), però no als murs de les construccions situades a la part meridional del jaciment, a l'exterior de l'edifici principal (sectors del 8 al 12), que han estat tapats de nou amb terra.

Una vegada finalitzats els treballs de consolidació, es va reproduir la llar de foc que s'havia localitzat en l'excavació del sector 2. Es va ubicar al mateix lloc i amb les mateixes dimensions en què s'havia localitzat l'estructura original. Es va optar per fer-la amb morter de calç amb colorant mineral vermell, de manera que simulés la tonalitat de la solera d'argila que cobria la llar original, i emprant alhora un material reversible.

Posteriorment, es va efectuar l'estesa de graves de diferents tonalitats per tal de diferenciar els espais del jaciment. Per senyalitzar les zones "interiors" corresponents als àmbits de l'edifici es va optar per graves grises, i per diferenciar-los dels sectors "exters" o patis es va seleccionar una graveta més clara i sorrenca. En el cas

de les basses es va triar utilitzar rodó de riu, per tal de diferenciar aquestes estructures de la resta mitjançant el material utilitzat. Es va triar aquest element per la seva vinculació amb l'aigua, alhora que es tracta d'un material econòmic.

L'última tasca de l'adequació va ser la delimitació del recinte arqueològic mitjançant pals de fusta tractada d'1,5 m d'altura i 5 cm de diàmetre. Es van clavar a una distància de 2 m entre cada estaca, en forats de 30 cm de fondària colgats amb formigó, que cobreixen 150 m lineals entre tots els límits del recinte i delimiten una superfície aproximada de 1.300 m².

8 Consideracions finals

L'excavació completa del jaciment de Rabassats ha permès verificar que, tal com suggerien els primers treballs de prospecció i delimitació desenvolupats el 2012 i el 2013, respectivament, es tracta d'un establiment rural de l'ibèric ple, datat entre finals del segle IV aC i finals del segle III aC.

L'element principal del jaciment és un edifici d'uns 400 m², format per diverses habitacions estructurades entorn d'espais oberts. La meitat occidental, la més ben conservada, està formada per tres recintes (sectors 1, 2a i 3) disposats en "U" al voltant d'un pati (sector 2b). Cadascun estava destinat probablement a activitats diferenciades: una sala de caràcter residencial al centre (sector 2a), amb una gran llar de foc, i sengles habitacions a banda i banda, una de les quals sembla (sector 1) un espai de treball, rebost i transformació d'aliments (amb una raconera, diversos molins de vaivé, ceràmica de vaixel·la i una petita llar de foc) i l'altra (sector 3), un magatzem (amb dues sitges a l'interior de l'habitació i grans contenidors ceràmics). La meitat oriental de l'edifici (sectors del 4 al 7) està en pitjor estat de conservació, molt afectada pels treballs agrícoles però on els elements identificats (una habitació –sector 4– que contenia una sitja i una altra –sector 5– amb gran llar de foc central) suggereixen que aquesta ala de l'edifici probablement reproduïa l'estructura

Figura 9. Vista del jaciment un cop realitzats els treballs d'adequació per a la visita.

identificada a l'àrea oest. A l'exterior hi havia diverses sitges, un sistema de tres basses o dipòsits connectats, destinats a la decantació de líquids, així com diversos retalls de funció indeterminada.

En aquest edifici es distingeixen dues fases que se succeeixen molt ràpidament en el temps i entre les quals no es pot precisar la diferència cronològica: un primer moment constructiu s'ha identificat a partir d'estructures retallades a la roca (documentades en el sector 3), i una segona fase a la qual correspon l'edifici descrit. Al sud d'aquest, s'han documentat les restes d'altres construccions, molt arrasades, fins al punt que no és possible establir-ne la cronologia ni la funció.

L'edifici principal devia estar habitat per dues famílies, tal vegada emparentades, o bé per una família extensa, i tindria una vida curta, de dues o tres generacions. Els seus habitants es dedicarien a tasques agrícoles, complementades probablement per activitats arte-

sanals; els materials d'importació ens indiquen que una part reduïda d'aquests productes eren objecte d'intercanvi.

La freqüentació del lloc devia continuar un cop l'abandonat l'assentament, com suggereix la troballa, dins el farciment d'una de les basses, d'un esquelet d'un home adult gairebé complet, datat per C14 del segle I aC - segle I dC, mort per motius que desconeixem.

Agraïments

Aquesta recerca no hauria estat possible sense el suport de l'Ajuntament de Nulles, la Generalitat de Catalunya (projecte Formes d'ocupació del territori i evolució del poblament a la Cèssetània occidental durant la Protohistòria (1er mil·lenni aC) (2014/100926)) i la Diputació de Tarragona. Volem agrair igualment al Sr. Josep Fusté Boronat, propietari dels terrenys, les

facilitats per poder-hi dur a terme els treballs d'excavació.

Bibliografia

- ARMENTANO, N.; NOCIAROVÁ, D. (2018). “Estudi antropològic de les restes procedents del jaciment de Rabassats (Nulles, Alt Camp)”. A: BELARTE, M. C.; CANELA, J.; MORER, J. *Memòria dels treballs d'excavació desenvolupats al jaciment de Rabassats (Nulles, Alt Camp) durant les campanyes d'excavacions de 2014 a 2017*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. (Inèdit)
- ASENSIO, D.; CELA, X.; MIRÓ, C.; MIRÓ, M. T.; REVILLA, E. (2009). “El nucli ibèric de Montjuïc. Les sitges de Magòria o del Port. Barcelona”. *Quarhis*, època II, 05, p. 15-85.
- BELARTE, M. C.; CANELA, J.; MORER, J. (2015). “Un establiment rural de l'ibèric ple a la Cessetània: Rabassats (Nulles, Alt Camp) (s. III aC)”. *Auriga* 79, p. 31-33.
- BELARTE, M. C.; CANELA, J.; MORER, J. (2018). *Rabassats (Nulles, Alt Camp): una granja a l'antiga Cessetània ibèrica. Guia arqueològica*. Tarragona: Ajuntament de Nulles – Institut Català d'Arqueologia Clàssica.
- CANELA, J. (2015). *Evolució del poblament i el paisatge a la Cessetània occidental durant el I mil·lenni aC*. Tarragona-Universitat Rovira i Virgili. (Tesi doctoral) <http://www.tdx.cat/handle/10803/296436>
- CANELA, J.; LÓPEZ, J.; FIZ, I. (2012). *Informe de la prospecció arqueològica realitzada al curs mitjà del riu Gaià i al sector oriental de la serra de Miramar. Octubre/desembre de 2012*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. (Inèdit)
- CARRETÉ, J. M.; KEAY, S.; MILLETT, M. (1995). “A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990”. *Journal of Roman Archaeology*. Oxford: Ann Arbor. (Supplementary Series; 15)
- DÍAZ, M. (2009). *Memòria de les intervencions arqueològiques a l'Illa «C» del PP 19 de Pins-Manous El Catllar (Tarragonès): 19-30 de desembre de 2007, 11 de febrer – 31 de març de 2008*. (Inèdit)
- EUBA, I. (2018). “Estudi antracològic del jaciment ibèric de Rabassats (Nulles, Alt Camp)”. A: BELARTE, M. C.; CANELA, J.; MORER, J. *Memòria dels treballs d'excavació desenvolupats al jaciment de Rabassats (Nulles, Alt Camp) durant les campanyes d'excavacions de 2014 a 2017*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. (Memòria inèdita)
- GARCIA, J.; MORER, J.; RIGO, A. (1996). “El Fondo del Roig (Cunit). Un nucli camperol ibèric de la Cossetània”. *Miscel·lània Penedesencs*, 24, p. 179-196.
- RIGO, A.; MORER, J. (2003). “Les Guàrdies (el Vendrell, Baix Penedès) un assentament metal·lúrgic d'època ibèrica”. A: PREVOSTI, M.; GUIRTAT, J.; PALET, J. M. *Territoris antics a la Mediterrània i a la Cossetània oriental: actes del Simposi Internacional d'Arqueologia del Baix Penedès, El Vendrell, del 8 al 10 de novembre de 2001*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, p. 327-338.
- SANMARTÍ, J. (2000). “Les relacions comercials en el món ibèric”. *III Reunió d'Economia en el món ibèric – Saguntum-PLAV-extra* 3, p. 307-328.